

DOKUMENT
O SMĚŘOVÁNÍ KATECHEZE
A NÁBOŽENSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ
V ČESKÉ REPUBLICE

VYDALA ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE
PRAHA 2015
(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

OBSAH

ÚVODEM	3
DOKUMENT O SMĚŘOVÁNÍ KATECHEZE A NÁBOŽENSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	4
I. ČÁST: VÝCHODISKA PRO OBNOVU SLUŽBY SLOVA V CÍRKVI	
I.1 Teologická východiska	7
I.2 Změny ve „vnějším“ kontextu pro hlásání evangelia	9
I.3 Důsledky změn „vnějšího“ kontextu pro evangelizaci církve	10
Principy pro metodické pojetí a organizaci katecheze a náboženského vzdělávání	11
II. ČÁST: SMĚŘOVÁNÍ KATECHEZE A NÁBOŽENSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	
II.1 Potřeba obnoveného chápání některých pojmů	15
II.2 Význam rozlišování etap evangelizační činnosti	18
První evangelizace	19
Iniciační katecheze	20
Trvalá katecheze	21
II.3 Odpovědnost křesťanského společenství za evangelizaci a katechetická služba	22
II.4 Místa a organizace katecheze a náboženského vzdělávání v ČR	25
Význam rodiny pro uvedení dětí do křesťanské víry	25
Organizace na úrovni farnosti a katolické školy	26
Kordinace na diecézní a mezidiecézní úrovni	29

III. ČÁST: SMĚRNICE PRO KATECHEZI A NÁBOŽENSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ	
III.1 Katecheze a náboženské vzdělávání pro dospělé	31
III.2 Křesťanská iniciace a katechumenát	32
III.3 Katecheze a náboženská výchova dětí v předškolním věku	34
III.4 Katecheze dětí školního věku, výuka náboženství a služba škole	35
III.5 Katecheze s mladými lidmi a nabídka náboženského vzdělávání	37
IV. ZÁVĚREČNÉ USTANOVENÍ	39

ÚVODEM

Milí přátelé,

dostáváte do rukou k prostudování a k následnému uvádění do praxe dokument, který nahrazuje Katechetické směrnice z roku 1994. V Dokumentu o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice jsou formulovány obecně platné přístupy a principy pro katechezi a náboženské vzdělávání, které vyplývají z dokumentů univerzální církve. Je ponechán i prostor pro řešení specifických situací jednotlivých diecézí.

Podoba Dokumentu se vyvíjela postupně na základě několikaleté diskuse pracovníků katechetických center ze všech diecézí a odborníků v oblasti katecheze a náboženského vzdělávání. Z tohoto Dokumentu budou vycházet další katechetické materiály obsahující konkrétní vizi a plán rozvoje katecheze a náboženského vzdělávání pro jednotlivé skupiny adresátů, zohledňující situaci v naší zemi. V souladu s nimi vzniknou nové metodické materiály, konkrétní pomůcky a v neposlední řadě také standardy pro trvalé vzdělávání a formaci katechetů a učitelů náboženství.

Děkuji všem, kteří přispěli ke vzniku tohoto Dokumentu, a doufám, že předložený Dokument bude pomoci a inspirovat všem, kterým leží na srdci další směřování katecheze a náboženského vzdělávání v naší zemi.

Mons. Karel Herbst SDB,
pomocný biskup pražský,
předseda Katechetické subkomise
Komise ČBK pro katolickou výchovu

DOKUMENT O SMĚŘOVÁNÍ KATECHEZE A NÁBOŽENSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Česká biskupská konference (dále ČBK) vydala roku 1994 Katechetické směrnice závazné až do vydání národního katechetického direktoria.¹ V posledních dvaceti letech došlo k řadě změn ve „vnějším“ i „vnitřním“ kontextu pastorační činnosti celé církve, k jejímž základním složkám patří katecheze a náboženské vzdělávání.² Tyto změny byly reflektovány jednak na úrovni všeobecné církve³, jednak na úrovni místních církví některých zemí.⁴ Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice (dále Dokument) se jimi inspiroje a navazuje také na závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve.⁵ Biskupové Čech a Moravy jej předkládají jako **zásadní rámcové směrnice**, které mají podnítit a podpořit evangelizační zaměření

-
- 1 Srov. *Katechetické směrnice České biskupské konference*. ČBK, 1994, s. 30.
 - 2 Katecheze i náboženské vzdělávání jsou součástí služby slova, podrobněji jsou vymezeny v části II.1, čl. 16–17.
 - 3 Srov. *Directorium generale pro catechesi*. Vatikán: LEV, 1997. V českém překladu *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Sekretariát ČBK, 1998. Tomuto direktoriu předcházelo *Directorium catechisticum generale*. Vatikán: LEV, 1971. V českém překladu *Všeobecné katechetické direktorium*. Sekretariát ČBK, 1994.
 - 4 Dokumenty o katechezi vydaly biskupské konference např. v Německu (*Katechese in veränderter Zeit*, 2004); Francii (*Le Texte national pour l'orientation de la catéchèse en France et les Propositions pour l'organisation de l'action catéchétique en France*, 2006; v českém překladu *O směřování katecheze v dnešní době*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.); v Irsku (*Share the Good News*, 2010) a Itálii (*Incontriamo Gesù. Orientamenti per l'annuncio e la catechesi in Italia*, 2014).
 - 5 *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*. Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, čl. 206–217.

katecheze a náboženského vzdělávání tak, aby tato služba dokázala její účastníky oslovit. Musí proto odpovídat na jejich potřeby a vést je k poznání, přijetí a přilnutí ke společenství s Bohem Otcem skrze Ježíše Krista v Duchu Svatém, a tak může napomáhat poslání církve a šíření Božího království.

Katecheze a náboženské vzdělávání jsou nedílnou součástí pastorační a evangelizační činnosti církve. Dokument proto předkládá ČBK všem, kteří jsou v českých a moravských diecézích pověřeni účastí na řízení, koordinaci a podpoře pastorační činnosti. V současnosti jsou to zejména pracovníci pastoračních sekcí ČBK, diecézní biskupští vikáři pro pastorační referenti, pracovníci diecézních pastoračních středisek a referátů, kněží ve farní a kategoriální pastorační asistenti, katecheti, vedoucí pracovníci a učitelé škol zřízených katolickou církví, představení řeholních společností, animátoři společenství a další spolupracovníci v pastorační činnosti.

Na tento Dokument navazují dokumenty nižší úrovně, jejichž úkolem je předložit konkrétní vizi a plán rozvoje katecheze a náboženského vzdělávání pro vybrané skupiny adresátů. Tyto plány musejí vycházet ze situace v České republice. Je třeba, aby následně vznikly nové metodické materiály a základní pomůcky v souladu se jmenovanými dokumenty a také standardy pro trvalé vzdělávání a formaci katechetů a učitelů náboženství.

Struktura tohoto Dokumentu je koncipována od obecných východisek ke směrnicím, které jsou směrodatné pro instrukce jednotlivých diecézí:⁶

- **I. část** Dokumentu je věnována východiskům pro přístup ke katechezi a náboženskému vzdělávání a základní charakteristice změněného „vnějšího“ a „vnitřního“ kontextu pro

6 V průběhu více než dvaceti let se jasněji ukázala specifika jednotlivých diecézí, která je třeba respektovat zachováním principu subsidiarity. Diecézní biskupové mohou vydat k jednotlivým oblastem, které Dokument řeší, diecézní směrnice, jež zohlední podmínky charakteristické pro prostředí a osoby, kterým jsou katecheze a náboženské vzdělávání určeny. Při uvádění směrnic do praxe je třeba promyšlet a přizpůsobit obecné zásady místním podmínkám.

pastorační a evangelizační činnost. Jsou zde uvedeny základní principy pro metodické pojetí a organizaci katecheze a náboženského vzdělávání.

- **II. část** Dokumentu představuje ve čtyřech oblastech základní přístupy k obnově katecheze a náboženského vzdělávání: v kapitole II.1 jde o potřebu obnoveného chápání některých pojmů z oblasti katecheze a náboženského vzdělávání; kapitola II.2 zdůvodňuje nezbytnost rozlišovat etapy evangelizace; kapitola II.3 představuje odpovědnost křesťanského společenství za evangelizaci a důsledky tohoto principu pro úlohu a formaci katechety a učitele náboženství; kapitola II.4 je věnována místům a organizaci katecheze a náboženského vzdělávání v České republice. I když se text odvolává na dokumenty univerzální církve, zabývá se zejména těmi principy a organizačními záležitostmi, které se významně týkají římskokatolické církve v České republice.
- **III. část** Dokumentu konkretizuje směrnice pro obnovu katecheze a náboženského vzdělávání v České republice pro vybrané skupiny adresátů. Upozorňuje na jejich specifika, uvádí důležité souvislosti a upřesňuje některé významné parametry katecheze a náboženského vzdělávání pro uvedenou skupinu adresátů.

I. ČÁST: VÝCHODISKA PRO OBNOVU SLUŽBY SLOVA V CÍRKVI

I.1 Teologická východiska⁷

1. **Bůh** se ve své dobrotě a moudrosti rozhodl zjevit sebe samého a oznámit lidem tajemství své vůle. Oslovuje ze své veliké lásky lidi jako přátele a stýká se s nimi, aby je pozval a přijal do svého společenství a dal jim účast na své božské přirozenosti. Poselství o spáse je určeno celému světu, aby uvěřil, vírou dospěl k naději a nadějí k lásce (srov. DV, čl. 1 a 2). Katecheze církve, výuka náboženství a náboženské vzdělávání dospělých jsou formami služby slova, jimiž církev zprostředkovává člověku přístup k Božímu zjevení, volá ho a zve na cestu s Bohem a doprovází ho na ní uvedením do křesťanského života a trvalou výchovou víry (srov. VDK, čl. 50–52).
2. „**Člověk** je první a základní cestou církve, cestou, kterou stanovil sám Kristus a která bez jakékoliv jiné možnosti vede skrze tajemství vykoupení a vtělení.“ (RH, čl. 14, srov. také GS, čl. 10). Člověk byl stvořen k Božímu obrazu, dostal schopnost poznávat a milovat svého Stvořitele a byl od něho ustanoven pánem nad veškerým pozemským tvorstvem, aby mu vládl a užíval ho

7 Tento text si neklade za cíl poskytnout úplný přehled teologických východisek pro katechezi a náboženské vzdělávání. Účelem této kapitoly je připomenout některé důležité myšlenky o Božím zjevení, identitě a povolání člověka a církve, o křesťanské víře a službě slova vzhledem k identitě a úkolům předmětu tohoto Dokumentu. Text odkazuje na Písmo svaté, konstituce druhého vatikánského koncilu *Lumen gentium* (LG, 1965), *Dei Verbum* (DV, 1965), *Gaudium et spes* (GS, 1965); encykliky papeže Jana Pavla II. *Redemptor hominis* (RH, 1979), papeže Benedikta XVI. *Deus caritas est* (DCE, 2005), *Caritas in veritate* (CiV, 2009) a encykliku papeže Františka *Lumen fidei* (LF, 2013) a posynodální exhortaci *Evangelii gaudium* (EG, 2013). V dalších částech tohoto Dokumentu se odvoláváme na posynodální adhortace papeže Pavla VI. *Evangelii nuntiandi* (EN, 1975) a papeže Jana Pavla II. *Catechesi tradendae* (CT, 1979).

k Boží slávě.⁸ Obraz člověka a jeho životní cesty je proto odvozen od Boha, o kterém Písmo svaté i dějiny Božího lidu svědčí, že „Bůh je láska“ (1 Jan 4,16; DCE, čl. 1). Láska a pravda jsou povoláním, které Bůh vložil každému člověku do srdce i mysli (CiV, čl. 1). Jsou hlavní hnací silou pravého rozvoje každé lidské osoby i celého lidstva. Ta lidi podněcuje, aby se velkodušně zasazovali o spravedlnost a pokoj. Aby však člověk mohl tyto dary rozvinout, je třeba, aby se setkal s Osobou, která otevírá před životem nový obzor a dává mu rozhodující zaměření. To je počátek křesťanského života. Samo etické rozhodnutí nebo velká idea nestačí (srov. DCE, čl. 1; také EG, čl. 7). Z určení a povolání člověka vycházejí úkoly katecheze a náboženského vzdělávání, které jsou službou církve motivovanou věností Bohu a člověku (srov. VDK, III. kap.).

3. **Církev** je v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva (LG, čl. 1). Bůh si však nepřál posvětit a spasit lidi jednotlivě, proto od počátku utváří z lidí společenství víry, naděje a lásky, které má charakter organismu a široké rodiny. Vztahy mezi jejími členy jdou napříč generacemi a sociálními skupinami. Církev se ukazuje „jako lid sjednocený působením jednoty Otce i Syna i Ducha Svatého“, jehož hlavou je Kristus a průvodcem a posvětitelem Duch Svatý (srov. LG, čl. 4, 9). Hlásání a svědectví evangelium je projevem lásky církve ke všem lidem, aby jim umožnila poznat poselství Ježíše Krista a sdílet hodnoty evangelia ve společenství. Pro katechezi je společenství církve nutnou podmínkou (srov. např. VDK, čl. 258).
4. **Hlásání evangelia**/evangelizace je „poslušností Ježíšovu misijnímu poslání“, je požadavkem křesťanské lásky a vyplývá z logiky vtělení; společenství učedníků „je ze své podstaty společenstvím misijním“ (srov. EG, čl. 19, 23 a 262). Na základě poznání Boží lásky se společenství „dokáže bez obav chopit iniciativy, vycházet vstříc, vyhledávat vzdálené, vycházet

8 Srov. Gn 1,26; Mdr 2,23; Sir 17,3-10.

na křižovatky cest a zvat vyloučené...” (EG, čl. 24). Vnitřní hybnou silou evangelizace, která podněcuje, motivuje, povzbuzuje a dává smysl osobnímu i společnému konání a také probouzí horlivost, radost, velkorysost, odvahu a láskyplnost, je Duch Svatý (srov. EG, čl. 261). Katecheze a náboženské vzdělávání proto musí mít charakter evangelizace a služby Bohu a lidem pod vedením Ducha Svatého.

5. **Katecheze a náboženské vzdělávání** jsou formami služby slova. Ta je vždy různým způsobem zaměřena na **víru člověka**. V křesťanské víře církev poznává velký dar, jež přinesl Ježíš, který sám sebe představuje: „Já jsem přišel na svět jako světlo, aby žádný, kdo uvěří ve mne, nezůstal v temnotě“ (Jan 12,46). Kdo věří, vidí; vidí ve světle, které osvětluje celou jeho životní **cestu**, protože světlo k nám přichází od zmrtvýchvstalého Krista, jitřenky, která nezapadá. Víra dává životu člověka velkolepost a plnost, soustředí jej na **Krista** a na sílu jeho milosti. Toto přesvědčení podněcovalo první křesťany k misijnímu působení. Církev nikdy nepokládá víru za samozřejmý fakt, ale ví, že tento Boží dar musí být **živen a posilován** (srov. LF, čl. 1,5 a 6). Náboženské vzdělávání nabízí člověku poznávání tohoto daru, aby se pro něj mohl rozhodnout. Katecheze je určena k doprovázení lidí všech generací na cestě víry po celý jejich život, aby se věřící na této cestě podporovali a rostli ve víře až k setkání s Kristem při jeho druhém příchodu.

1.2 Změny ve „vnějším“ kontextu pro hlásání evangelia

6. „Vnějším“ kontextem zde rozumíme tendence, které se výrazně projevují ve společnosti, jejíž součástí je i církev. Tyto tendence musíme předpokládat též u značné části křesťanů, sympatizujících a potenciálních zájemců o křesťanskou víru. Součástí vnějšího kontextu je i postoj české společnosti ke katolické církvi.

7. **Změněná mentalita člověka:** Vzhledem k předmětu tohoto Dokumentu musíme vzít v úvahu, že člověk se ve svém jednání pohybuje často v extrémech: jedná sebevědomě a zároveň trpí velkou vnitřní nejistotou. Nejdůležitější hodnotou je pro něj svoboda, nebo naopak touží po pevném vedení. Citové prožívání u něj hraje větší roli než rozum, nebo je naopak zásadně odmítá. Duchovní oblasti se nezříká, mezi nabídkami často nerozlišuje, nebo naopak jednu striktně vyvyšuje nad jiné. Je zvyklý žít ve velké pluralitě takřka všeho včetně životního stylu, kulturních a etických hodnot i „duchovní nabídky“. Tato mentalita se projevuje ve všech oblastech lidského života a má zvláště nepříznivý dopad na rodiny (včetně křesťanských), které předávají rozmanité vzorce chování a uvažování. Je třeba analyzovat mnohé další zdroje sociokulturních a společenských změn a být připraveni na ně odpovídat.
8. **Postavení církve ve společnosti a její očekávání od ní:** Naše společnost výrazně nepopírá náboženskou dimenzi člověka, naopak roste blíže nedefinovaná touha po „duchovnu“ a po uplatňování morálních hodnot, jak jsou známé z křesťanské tradice. Naše společnost si neujasnila názor na místo církve ve společnosti, a proto se setkáváme se zcela protichůdnými postoji vůči církvi a křesťanství. Křesťanské poselství není ani všeobecně přijímáno, ani odmítáno.

1.3 Důsledky změn „vnějšího“ kontextu pro evangelizaci církve

9. Změny ve vnějším kontextu vyžadují adekvátní odezvu i ve „vnitřním“ kontextu katecheze a náboženského vzdělávání, což se týká zejména jejich chápání, pojetí, postavení a organizace v církvi. Nabídka církve v oblasti služby slova musí být předem promyšlená, ucelená a srozumitelná. Musí se řídit principy, které římskokatolická církev formulovala a které jsou vodítkem pro metodické pojetí a organizaci této služby. Světová církev klade v této souvislosti důraz na princip

věrnosti Bohu a člověku (VDK, čl. 10), s nímž je úzce svázán i princip inkulturace evangelia (čl. 11). Posynodální exhortace *Evangelii gaudium* klade důraz na hlásání evangelia, s nímž souvisí v oblasti katecheze kérygma, které má veškerá křesťanská formace prohlubovat (čl. 12); dále mystagogická iniciace (čl. 13); cesta krásy (čl. 14) a přítomnost sociálního rozměru evangelizace (čl. 15). Pro porozumění těmto principům je třeba obnovit chápání základních pojmů, které se vztahují k jednotlivým prvkům katecheze a náboženského vzdělávání, rozlišování etap evangelizační činnosti, zefektivnění organizace katechetické činnosti a důraz na osobnost katechety, které jsou podrobněji rozvedeny ve druhé části tohoto Dokumentu.

Principy pro metodické pojetí a organizaci katecheze a náboženského vzdělávání

10. **Princip věrnosti Bohu a člověku** odpovídá charakteru křesťanské víry jako odpovědi na Boží lásku, jejíž poznání zprostředkovává církev lidem různými formami služby slova. Charakter, účel, obsah, prostředky a cíle jednotlivých programů proto musejí vždy vycházet z nedílné lásky k Bohu a k člověku. Vzhledem k Bohu jde o věnost Božímu zjevení a prostředkům, které Bůh svému lidu dal.⁹ Vzhledem k účastníkům katecheze a náboženského vzdělání jde o vhodnou formu, která by umožnila adresátům radostně zvěsti autentické poselství správně pochopit a velkoryse přijmout.¹⁰ V našich podmínkách se setkáváme s rozmanitými přístupy: se snahou o vyvážený vztah mezi obsahem a metodou katecheze, ale také s některými jednostrannostmi. K nim například patří: jednostranné soustředění se na předkládaný obsah bez ohledu na účastníky programu; upřednostňování atraktivních metod bez ohledu na Bohem zamýšlené poselství; kladení vysokých nároků na křesťanský

9 Srov. např. VDK, čl. 70.

10 S věností člověku úzce souvisí obsah celé třetí části VDK nazvaný „Pedagogika víry“, zvláště pak její první kapitola (čl. 137-147).

život bez respektu k procesu růstu člověka ve víře nebo naopak tendence zakrývat širší souvislosti a nároky křesťanského života; nízká citlivost vůči obavám ze závazků a ze ztráty svobody apod. (srov. také EG, čl. 160-162).

11. **Princip inkulturace evangelia** vyplývá z výše uvedeného principu věrnosti Bohu a člověku. Kultura je od člověka neoddělitelná a určuje způsob, jakým vnímáme svět kolem nás. Je nositelkou významů, hodnot, zvyků a tradice. Ovlivňuje kvalitu a způsob prožívání víry. Katecheze a náboženské vzdělávání má proto pomoci lidem objevit souvislosti mezi kulturou a křesťanskou vírou a poznávat, jak působí Duch Svátý. Zvláštní zřetel je přitom třeba věnovat jazyku hlásání evangelia a citlivosti ke způsobu myšlení, k vyznávaným hodnotám a potřebě svobodného rozhodování v oblasti víry. Cílem takové pomoci člověku je, aby se mu křesťanská víra stala kulturou, protože jinak není plně přijata, celistvě pochopena a věrně prožívána.¹¹ V našich podmínkách to znamená podporu vzniku a růstu malých společenství, a to i vícegeneračních a mezigeneračních, kterým bude nabídnuta i katecheze a náboženské vzdělávání.
12. **Kérygma** má být v centru evangelizační činnosti a každé snahy o církevní obnovu (o jeho obsahu viz VDK, čl. 102, EG, čl. 164 aj.). Je první ve smyslu kvalitativním, protože je to zvěst principiální. Ve všech etapách a momentech katecheze se jí má stále znovu naslouchat a různými způsoby ji hlásat. Veškerá křesťanská formace je především prohlubováním kérygmatu, které umožňuje správně chápat význam jakéhokoliv tématu, patřícího k obsahu katecheze. Je nutné, aby hlásání vyjadřovalo spásonosnou Boží lásku, jež předchází morálním či náboženským závazkům, aby nevnucovalo pravdu a apelovalo na svobodu, aby bylo nositelem radosti, povzbuzení, vitality a aby mělo harmonickou úplnost (srov. EG, čl. 110, 164-166). V našich podmínkách je třeba tento princip zohlednit zejména v iniciační katechezi

11 Srov. *Pastores gregis* (2003), čl. 30; podobně VDK, čl. 109 a 205; EG, čl. 68-75.

a při službě dětem, aby v úsilí o morální formaci dětí nebyla podceňena etapa poznání Boží lásky a iniciativy.

13. **Mystagogická iniciace** označuje nezbytnou postupnost formativní zkušenosti, do níž zasahuje celé společenství, a nové docenění liturgických znamení křesťanské iniciace (srov. EG, čl. 166). V českých a moravských diecézích to znamená jednak věnovat větší úsilí obnově katechumenátu se všemi jeho etapami včetně mystagogické a zavedení katechumenátního modelu katecheze v tzv. přípravách k biřmování a prvnímu svatému přijímání (podrobněji viz část III.2), jednak podporovat vědomí vzájemné spoluzodpovědnosti všech členů farního či jiného místního křesťanského společenství za život z víry (viz také čl. 30).
14. **Cesta krásy** vychází z nerozlučného pouta mezi pravdou, dobrem a krásou, jež umožňuje dospět k lidskému srdci a „dát v něm zazářit pravdě a dobrotě Vzkříšeného“. V náboženském vzdělávání a katechezi to znamená obnovovat úctu ke kráse podporou využívání umění a čerpat přitom jak z bohatství minulosti, tak také z jeho rozmanitých současných výrazů, které jsou „novou řečí podobenství“ (srov. EG, čl. 167). Cesta krásy je též cestou k porozumění a aktivní účasti na slavení liturgie svátostí, zvláště eucharistie jako setkání se Vzkříšeným (srov. SC, čl. 35).
15. Nezbytnou složkou každé evangelizační činnosti je **sociální rozměr**. Obsah a poselství evangelia nelze totiž oddělit od společenství a péče o druhé.¹² Obojí je obsaženo v samotném jádru evangelia – kérygmatu. V katechezi a náboženském vzdělávání musí být tento rozměr vždy přítomný, zvláště pak v poselství o Božím království, v mravní a liturgické výchově, v sociálním učení církve, v porozumění dějinám církve a při výchově k misijnímu poslání. Znamená to také dospět k uvědomění si, že přítomnost Boží mezi námi nás nemá vést pouze

12 Sociálnímu rozměru evangelizace je věnována celá čtvrtá kapitola dokumentu *Evangelii gaudium*.

k drobným osobním gestům vůči jednotlivým potřebným, ale mnohem více k tomu, aby mezi námi rostlo bratrství, spravedlnost, pokoj a vědomí důstojnosti všech lidí (srov. EG, čl. 180). Ze sociálního rozměru evangelizace vyplývá též požadavek sociálního rozměru katecheze (vztahového začleňování do společenství církve) a důsledný respekt k požadavku vícegeneračního a mezigeneračního rozměru katecheze a náboženského vzdělávání.

II. ČÁST: SMĚŘOVÁNÍ KATECHEZE A NÁBOŽENSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

II.1 Potřeba obnoveného chápání některých pojmů

16. **Pojmy „katecheze“ a „náboženské vzdělávání“** označují svébytné, od sebe odlišné formy služby slova, které se vzájemně doplňují.¹³ Obě formy jsou odlišné také od homilie, a to tím, že v sobě odrážejí základní **dialog** mezi Bohem a člověkem. **Katecheze** je jedním ze sloupů pastorační činnosti církve (ŽaP, čl. 206); je systematickou formací, která spočívá v osvojování si křesťanského života v jeho celistvosti. Je vnitřně a úzce spojena s veškerou liturgickou a svátostnou činností církve a s odpovědnou činností církve a křesťanů ve světě (srov. CT, čl. 24–25). Vzhledem k procesu evangelizace patří katecheze k jeho druhé etapě a slouží k výchově víry již obráceného člověka.¹⁴ Úlohou farnosti je proto pečovat o přiměřenou nabídku katecheze, která slouží životu z víry.¹⁵ Pojem **„náboženské vzdělávání“** se týká především dospělých lidí a vyučování žáků ve školách (srov. ŽaP, čl. 207 a 217). Výuka náboženství ve školách má též výchovný charakter. Náboženské vzdělávání je tedy určeno adresátům uvnitř i vně církve. Spočívá v uvádění do křesťanských tradic, do nauky církve, kulturního dědictví, mravních a existenciálních hodnot. Jeho úkolem je též pomoci nahlížet na poznatky vědy

13 V českém a moravském prostředí se odlišností a komplementaritou těchto forem zabývá ŽaP v člincích 206–212 (katecheze) a čl. 213–217 (křesťanská výchova a vzdělávání).

14 Srov. EN, čl. 21–24; také CT, čl. 18, 16.

15 Srov. s úkoly katecheze, VDK, čl. 84nn.; o úkolech katecheze s dospělými viz VDK, čl. 175.

o světě, o člověku a lidské společnosti očima křesťanské víry. Výchovná složka spočívá v rozvíjení osobnosti člověka v jeho celistvosti a jeho společenských vztahů a také přirozené a náboženské víry člověka (srov. čl. 18). V katechezi a náboženském vzdělávání konkrétní skupiny je třeba uplatnit přiměřeným způsobem všechny principy zmíněné v čl. 10-15.

17. **Účel, adresáti a cíle katecheze a náboženského vzdělávání:**

Rozlišování odlišného účelu, adresátů a cílů v katechezi a v náboženském vzdělávání, zejména ve výuce náboženství, je výrazem zodpovědnosti a úcty církve vůči účastníkům, zvláště vůči dětem a rodičům, a přispívá k efektivnějšímu naplňování záměrů a cílů jednotlivých forem služby slova.¹⁶ Pro toto rozlišování u dětí hovoří i fakt, že při působení církve ve škole je třeba respektovat poslání školy a její školní vzdělávací program. Zároveň je třeba chápat výuku náboženství jako službu církve škole (podrobněji viz III.4) a nabídnout jí spolupráci v oblastech, v nichž je k takové spolupráci otevřena. Náboženské vzdělávání dospělých ve farnostech nemůže plně nahradit studium teologie na teologických a jiných fakultách. K jeho významu a podmínkám, které je třeba pro ně vytvářet, se vyjádřil Plenární sněm katolické církve v ŽaP, čl. 215-217.

18. **Víra přirozená, náboženská a křesťanská:** Výchova křesťanské víry předpokládá schopnost věřit přirozeným způsobem: tj. být schopen otevřenosti, důvěry, spolehnutí se, ochoty věřit ve smysl hodnot a událostí, objevovat je a porozumět mu. Tyto schopnosti získává člověk zpravidla v rodině. Náboženská víra má vertikální směr; vztahuje se k tomu, kdo nebo co nás přesahuje. Náboženská výchova a vzdělávání může pomoci objevovat to, co je jen tušené, a učit rozlišovat mezi pojetími víry. Takovou systematicky pojatou náboženskou výchovu a vzdělávání může nabídnout

16 Srov. VDK, čl. 73-75. Identita katecheze spočívá ve službě Božímu slovu, výchově víry a v činnosti společenství církve. Výuka náboženství je školním vyučovacím předmětem s nárokem na systematickost a na propojení s obsahy jiných předmětů. Dle výše uvedeného (viz čl. 16) se obě formy v křesťanské formaci dětí vzájemně doplňují. Způsob je třeba volit dle místních podmínek.

dětem mateřská či základní škola. Náboženská výchova vedená křesťany pomáhá člověku otevřít se křesťanské víře. Křesťanská víra je darem od Boha a zároveň lidským činem, který spočívá v přijetí Božího zjevení a v osobní odpovědi Bohu.¹⁷ Výchova křesťanské víry vyžaduje **formační prostředí** společenství křesťanů, v němž je možné lidem pomáhat k obrácení, vést dialog o jejich otázkách, doprovázet je na cestě víry a připravovat je na svědectví o víře.¹⁸ Přirozeným prostředím pro výchovu ve víře by měla být rodina a farní nebo jiné křesťanské společenství. Při náboženské výchově a vzdělávání ve veřejných školách může být vazba na společenství křesťanů velmi oslabena, některé děti bývají v kontaktu pouze s učitelem náboženství.

19. **Důležitost lidské zkušenosti:** Člověk má potřebu vytvářet vlastní zkušenost a prohlubovat ji. Zkušenost v rovině přirozené, náboženská zkušenost a zkušenost křesťanské víry jsou důležitou součástí náboženského vzdělávání i katecheze, neboť mají vliv na utváření postojů člověka, z nichž pak vyplývá vnitřní motivace k víře i k jednání (srov. VDK, čl. 87). Je třeba k nim přihlížet s patřičnou vážností a naučit se s nimi vhodně zacházet.¹⁹ K situaci v České republice se vyjádřil sněm v dokumentu ŽaP, čl. 208.
20. **Základní prvky výchovného procesu:** Je třeba věnovat stejnou pozornost obsahu, metodě, modelu, z něhož vychází koncept/osnova katechetického či vzdělávacího programu,²⁰

17 Srov. KKC, čl. 25 a 154.

18 Srov. CT, čl. 36-37; VDK, čl. 254.

19 Viz VDK, čl. 152-153. Srov. také: „Každý rozměr víry, jakož i víra jako celek, musí být zakotven v lidské zkušenosti a nezůstávat v osobě jako něco umělého a osamoceneného“ (VDK, čl. 87). „Vztah křesťanského poselství k lidské zkušenosti není pouhou metodologickou otázkou, ale vyrůstá ze samotného cíle katechizace, jímž je vytvářet společenství člověka s Ježíšem Kristem“ (VDK, čl. 116); „Zprostředkování víry v katechezi je účinkem milosti; děje se při setkání Božího slova se zkušeností člověka, je vyjádřeno skrze vnímatelná znamení a posléze uvádí do tajemství“ (VDK, čl. 150). Za pozornost stojí také VDK, čl. 33, 35, 66, 67, 87, 109, 116, 117, 133, 138, 140, 142, 143, 150.

20 Vzdělávacím nebo katechetickým programem rozumíme systematicky uspořádaný sled kroků ve vymezeném časovém nebo tematickém úseku, kterými se blížíme k naplnění cílů tohoto programu. Příkladem vzdělávacího programu je osnova celoroční výuky náboženství konkrétní skupiny dětí.

a výchovnému stylu. **Obsah** katecheze vychází z požadavku na trinitární christocentrismus katecheze (srov. VDK, čl. 98-100). Má být poselstvím o spáse, má ukázat jeho církevní a dějinný charakter a vztah ke kultuře člověka (srov. čl. 10, také VDK, čl. 101-110). Toto poselství je třeba podávat odstupňovaně a během určitého procesu tak, aby bylo předáno celistvě. Způsob tohoto předávání je záležitostí **metody**, která napomáhá jednak poznání a správnému pochopení obsahu, jednak naplňování výchovných cílů (srov. VDK, čl. 111-118). Model a výchovný styl jsou součástí širšího pojetí metody. **Model** programu je dán tím, „kdo“ nebo „co“ je postaven do středu zájmu a na jaké cíle je kladen důraz. Podle toho budou uspořádány další prvky tohoto programu (srov. VDK, čl. 151). **Výchovný styl** musí být v katechezi i ve vyučování náboženství inspirován Boží pedagogií, z níž vyplývá **pedagogika víry** (viz VDK, 3. část). Všechny uvedené prvky jsou vzhledem k účastníkům stejně důležité a vzájemně se doplňují (srov. VDK, čl. 147), při jejich promyšlení je třeba přihlížet k principům formulovaným ve člancích č. 10-15.

II.2 Význam rozlišování etap evangelizační činnosti

21. Úlohu katecheze a náboženského vzdělávání je třeba chápat v kontextu evangelizační činnosti církve. K očekávání reálného přínosu této činnosti a ke vzájemné důvěře mezi pověřenými zástupci církve a příjemci katecheze či náboženského vzdělávání přispívá rozlišování etap evangelizace, jimž odpovídají i různé formy služby slova.²¹ Základními etapami evangelizačního procesu jsou:

- první evangelizace určená k pozvání a volání k víře;
- iniciační katecheze určená k přijetí daru víry a uvedení do křesťanského života;

21 Srov. VDK, zvláště úvodní a první část; viz také čl. 219. Základní etapy evangelizačního procesu jsou vymezeny v EN, čl. 21-26.

- trvalá katecheze pomáhající věřícím přilnout láskou ke Kristu, prohloubit život z víry, sdílet ji ve společenství věřících, pomoci nalézt životní povolání a uskutečnit je, rozvíjet účast věřících na liturgické činnosti církve apod.

Náboženské vzdělávání sloužící evangelizaci se uplatní ve všech uvedených etapách, neboť se spolu s katechezí vzájemně doplňují (srov. čl. 16 a 17).

První evangelizace

22. První evangelizace má v naší vysoce sekularizované společnosti mimořádný význam. Její charakteristiku podává v rámci evangelizačního procesu apoštolská exhortace *Evangelii nuntiandi* (EN, čl. 21). První evangelizace je zpravidla určena širší veřejnosti, žákům a studentům všech typů škol a slouží také k probuzení víry u dětí v křesťanských rodinách. K jejím formám patří i výuka náboženství ve veřejných, církevních a soukromých školách. Pozvání a volání k víře prostřednictvím první evangelizace znamená více než náboženská socializace a výuka. Nemálo katolíků nebylo nikdy evangelizováno; byli pouze „socializováni“ a „vyučeni“ v náboženských pravdách, ale nedošlo u nich ke konverzi na základě osobního rozhodnutí se pro víru (srov. VDK, čl. 62; EG, čl. 111-114). Tato skutečnost je velkou výzvou pro všechny naše diecéze.
23. Účelem první evangelizace je nabídka poznání křesťanské víry skrze věrohodné svědectví života křesťanů a první hlásání evangelia. To může probudit touhu či zájem a vyvolat otázky, ale nemusí nutně vést hned ke konverzi a rozhodnutí pro víru (srov. VDK, čl. 61; EG, čl. 110, 127-129). V rámci služby církve škole lze nabídnout všem žákům různé formy vzdělávání. Evangelizační prvek je v nich přítomen skrze poznávání křesťanského kulturního dědictví, současného života a činnosti církve a v programech zaměřených na osobnostní a sociální výchovu žáků.

Iniciační katecheze

24. Křesťanská iniciace je chápána jako cesta, během níž člověk dorůstá do plné křesťanské identity: otevře se Ježíši Kristu, aby jej uvedl do vztahu se sebou a byl začleněn do jeho mystického těla; je uschopněn navázat vztah s Bohem a komunikovat s ním (srov. EN, čl. 23). Současně je křesťanská iniciace procesem formačním, jehož účelem je uschopnit iniciovaného člověka ke slyšení Božího slova a k odpovědi vírou, která se projeví ve všech oblastech jeho života. Při tomto procesu je nezbytná přítomnost, zájem a spolupráce společenství věřících nebo alespoň jeho části reprezentované knězem, katechetou, potenciálním kmotrem aj.²² Jde o již zmíněné „formační prostředí“ (srov. čl. 18). Středem iniciace je velikonoční tajemství (srov. EG, čl. 164).
25. Iniciační katecheze je součástí výše zmíněného formačního procesu, který u žadatelů o iniciaci probíhá formou katechumenátu.²³ **Katechumenát** je komplexním programem pastoračně-katecheticko-liturgického typu. Jeho vrcholem je slavení iniciačních svátostí (křtu, biřmování a eucharistie). Na ně navazuje mystagogické období, v němž je nově pokřtěný (neofyta) uváděn do Božích tajemství slavených ve svátostech. Katechumenát je ve své komplexnosti vzorem i pro ostatní typy iniciační katecheze. Ty by měly být uspořádány podle tzv. **katechumenátního modelu**. Jedná se o „přípravu“ dětí k prvnímu svatému přijímání, o „přípravu“ ke svátosti biřmování a také k prvnímu svatému přijímání těch, kteří byli pokřtěni v dětství.²⁴
26. V dnešní době musíme počítat i s potřebou iniciační katecheze pro věřící, kteří se s evangeliem jako radostnou zvěstí skutečně setkali až později nebo vůbec, přestože přijali většinou všechny iniciační svátosti; dále pro lidi, jimž formační proces

22 Srov. *Uvedení do křesťanského života*. Sekretariát České liturgické komise, 1987. Všeobecný úvod, s. 9-14.

23 *Uvedení do křesťanského života*, s. 17-22.

24 Srov. VDK, čl. 59; podrobněji čl. 88-91. Viz také ŽaP, čl. 208.

nepřinesl žádoucí užitek, nebo jím vůbec neprošli (srov. čl. 22). Týká se i lidí, kteří se po letech vracejí nebo objevují život z křesťanské víry a také mnoha pokřtěných rodičů, kteří nejsou schopni křesťanské výchovy svých dětí (srov. ŽaP, čl. 214).

27. Společnou charakteristikou míst, kde se děje iniciační katecheze, je přítomnost živého společenství věřících. Tuto podmínku by měla splňovat především farnost. Ve vztahu k farnosti ji může splňovat též rodina, společenství mladých a dospělých lidí, katolická škola či školské zařízení, charitní zařízení či jiné křesťanské organizace apod. (pro jednotlivé cílové skupiny a typy katecheze viz také čl. 40, 54, 57, 61 a 66). Důležité je mít na zřeteli, že člověk, který byl v jakémkoliv věku uveden do křesťanské víry, potřebuje být uveden také do konkrétního společenství věřících a skrze ně do života z víry ve všech oblastech lidského života, které má víra očistit a posvětit.

Trvalá katecheze

28. Kdo přijal evangelium, stává se jeho svědkem a hlasatelem. Katecheze mu dodává podporu a „výživu“; katechezí tedy církev poskytuje každému věřícímu možnost trvalé výchovy ve víře (srov. EN, čl. 24). Taková katecheze musí být systematická.²⁵ Jejím účelem je doprovázet růst člověka v křesťanské víře směrem ke zralosti, v prohlubování vztahu k Bohu až ke přilnutí ke Kristu, v poznání a přijetí osobního povolání k účasti na Božím plánu spásy, jehož cílem je plné uskutečnění Božího království (srov. LG, čl. 1). Tento typ katecheze se netýká jen dětí, ale všech lidí vyšších věkových skupin, a to zvláště těch, kteří žijí z víry delší dobu a mají touhu prohlubovat své společenství s Bohem.
29. Obsah trvalé katecheze může být velmi bohatý. V zásadě by měl vycházet z potřeb a otázek katechizovaných. K základním úkolům takové katecheze patří též pomoci poznávat, slavit,

25 Podrobně o identitě „trvalé“ katecheze a jejím vztahu k iniciační katechezi pojednává VDK, čl. 51. Viz také JAN PAVEL II. *Pastores dabo vobis* (1992), Praha: Zvon, 1993, V. a VI. kapitola, zejména čl. 71.

prožívat a kontemplotvat Kristovo tajemství (srov. VDK, čl. 85–87). Trvalá katecheze potřebuje jako nutnou podmínku společenství věřících v rámci farnosti, hnutí, řeholního společenství, katolické školy apod. (srov. čl. 18). Autentickou katechezi, jak ji chápou církevní dokumenty, lze nejspíše konat na úrovni malých společenství, a to i příležitostným způsobem, kdy dochází k rozhovorům o víře, kladení otázek či ke sdílení zkušeností křesťanské víry, neboť v tomto prostředí lze předpokládat vyšší míru důvěry mezi účastníky (srov. VDK, čl. 159; viz také EG, čl. 128, 142 a ŽaP, čl. 210).

II.3 Odpovědnost křesťanského společenství za evangelizaci a katechetická služba

30. Odpovědnost za evangelizační poslání místní církve včetně její služby ve výchově víry má křesťanské společenství jako celek. Nejvyšší odpovědnost a řízení však náleží diecéznímu biskupovi; kněží, jáhni, řeholníci a laici ji uskutečňují ve společenství s biskupem, i když rozličným způsobem, každý podle svého zvláštního postavení v církvi (srov. VKD, čl. 222–225). Výchova víry začíná v rodinách hned po narození dítěte, proto jsou prvními katechety v životě pokřtěných dětí zpravidla jejich rodiče (viz také čl. 38). Katecheze, která slouží věřícímu v každé etapě jeho života a zároveň je neopominutelná pro růst církve, se nemůže uskutečňovat jen soukromě. Proto někteří členové křesťanského společenství dostávají od církve pověření, aby sloužili výchově víry uvnitř společenství z úředního pověření církve.²⁶ Je třeba, aby katecheté a učitelé náboženství tvořili společenství navzájem a zároveň patřili k živým společenstvím, v nichž působí.
31. Pro kněze a jáhny vyplývá pověření ke katechetické službě z jejich ustanovení ke službě v konkrétních farnostech (srov. CIC, kán. 776). Ostatní katecheté a učitelé náboženství jsou k této službě pověřováni **kanonickou misí** (CIC, kán. 205c a 805;

26 Srov. VDK, čl. 219–220, CIC, kán. 205c a 805; VDK, čl. 223nn. Je třeba zdůraznit, že pověřený laik by měl vnitřně cítit povolání k této službě od Boha.

VDK, čl. 219). Udělení kanonické mise je zavazuje k plnění povinností s ní souvisejících včetně závazků z uzavřeného pracovně-právního vztahu. O kanonickou misi žádá duchovní správce farnosti. K žádosti se vyjadřují i katechetická střediska/centra na základě svého přehledu o práci katechetů ve farnostech. O udělení kanonické mise rozhoduje diecézní biskup nebo jím pověřený zástupce.²⁷ Katecheté a učitelé náboženství odpovídají za svoji činnost duchovnímu správci příslušné farnosti; učitelé náboženství také řediteli školy. Otázky spojené s úhradou finančních nákladů na katechezi a výuku náboženství je třeba řešit diecézní směrnicí.²⁸ Duchovní správce nebo jiná pověřená osoba zodpovídá za činnost dobrovolných spolupracovníků, kterým je na úrovni farnosti, vikariátu/děkanátu nebo diecéze svěřena spolupráce na prvním hlásání, katechezi nebo náboženském vzdělávání příležitostně nebo pravidelně a není jim udělena kanonická mise.

32. Nutnou součástí služby katechety a učitele náboženství je trvalá formace, jejímž účelem je připravit katechety k předávání poselství evangelia ve jménu církve (srov. VDK, čl. 234–236). K základní výbavě katechety a učitele náboženství pro naplňování jejich poslání patří následující tzv. „kompetence“: **teologická, duchovní, komunikativní a kulturní**.²⁹ Základem teologické kompetence je odpovídající teologické vzdělání a schopnost jeho uplatnění v praxi.³⁰ Duchovní kompetence vychází z osobnostní zralosti a života z víry, v němž musí být katechetovi a učiteli náboženství poskytnuta maximální podpora. Je nezbytné, aby katecheta měl vlastní zkušenosti křesťanské víry

27 Organizace vyřizování žádostí o kanonickou misi je v kompetenci diecézního biskupa. To se týká i možných výjimek pro školy zřízené katolickou církví.

28 Při stanovování pravidel pro financování výuky náboženství ve školách je třeba respektovat platnou školskou legislativu.

29 Jde o jednu z možných klasifikací. Obsahově se vymezení jednotlivých kompetencí opírá o VDK, čl. 237–247, kde jsou cíle a účel formace katechetů popsány z různých úhlů pohledu.

30 Srov. VDK, I. část, kap. 3 a dále čl. 235–237, 240–241 a 243; ŽaP, čl. 211.

a byl schopen pomáhat těm, které ve víře doprovází.³¹ Komunikativní kompetence je souhrnem znalostí a dovedností týkajících se zprostředkování obsahů náboženského vzdělávání a katecheze. Vyžaduje osvojení si principů pedagogiky víry a také znalost výchovných principů soudobé pedagogiky, poznatky pedagogiky a didaktiky náboženské výchovy. Neopomenutelnou složkou komunikativní kompetence je i vztah katechety a učitele náboženství k těm, s nimiž pracuje, založený na intenzivním vědomí sounáležitosti s lidmi.³² Pro kulturní kompetenci je nezbytné, aby s nimi sdílel jejich životní podmínky, a dokázal spolu s věřícími hledat cestu, aby se jim „víra stala kulturou“ (srov. čl. 11).³³ Výše zmíněné kompetence se vztahují ke všem osobám, které se věnují katechezi a náboženskému vzdělávání.

33. Uvedených kompetencí nabývá katecheta a učitel náboženství **studiem** odpovídajících oborů na teologických a pedagogických fakultách, osvědčením své schopnosti **žít ve společenství farnosti a přispívat k jeho utváření** na různých úrovních a rozvíjením svého **života z víry** jak ve společenství, tak např. osobní modlitbou, v duchovním doprovázení, účasti na exerciciích, duchovní četbou apod. Studium je celoživotní. Po nabytí požadovaného vzdělání probíhá dále v systému trvalého vzdělávání a formace jim určené. Průběžnou formační činnost a trvalé vzdělávání katechetů a učitelů náboženství zajišťují a organizují diecézní katechetická centra/střediska zpravidla ve spolupráci s dalšími institucemi (teologickými a pedagogickými fakultami, teologickými instituty apod.). Řídí se přitom standardy pro trvalé vzdělávání a formaci katechetů a učitelů náboženství vydanými ČBK, kterým přizpůsobují své programy (srov. také s čl. 47).
34. Úloha katechety vyplývá mj. z výše zmíněného dialogického charakteru katecheze a náboženského vzdělávání (viz čl. 16). **Katecheta má úlohu prostředníka**, který usnadňuje živý vztah

31 Srov. VDK, čl. 152, 237, 239 a 241; ŽaP, čl. 215.

32 Srov. VDK, čl. 149, 237, 238, 241-245.

33 Ke kulturní kompetenci viz také VDK, čl. 238, 241, 242, 246 a 247.

mezi věřícími a Bohem, jakož i mezi katechizovanými navzájem a vůči společenství; jednotlivcům pomáhá rozpoznat jejich povolání od Boha a zvláště působení Ducha Svatého v jejich životě (srov. VDK, čl. 156). V jeho osobě se snoubí role učitele, svědka víry a doprovázejícího ve víře. Vzorem pro jeho činnost je Ježíš (srov. VDK, čl. 98, 138, 147).

35. **Učitel náboženství** je před Bohem **služebníkem**, který působí nejen na intelekt, ale na celou osobnost dětí a mladých lidí. Vzhledem k citlivosti a možným důsledkům tohoto poslání je na místě, aby učitel ve škole důsledně respektoval odlišný charakter výuky náboženství od katecheze zvláště v jejich výchovné dimenzi (srov. čl. 16–17). Vzhledem k charakteru a úkolům výuky náboženství má učitel zvláště významnou roli: **svědek** života z víry a často i jediný **zástupce společenství věřících**.³⁴

II.4 Místa a organizace katecheze a náboženského vzdělávání v ČR

36. Katecheze a náboženské vzdělávání, které jsou předmětem tohoto Dokumentu, mají církevní charakter (srov. GE, čl. 2; VDK, čl. 77nn). Péče o ně patří k vlastní a závažné povinnosti biskupů (CIC, kán. 173). Diecézní biskup zřizuje pro realizaci tohoto úkolu katechetické středisko/centrum, jehož prostřednictvím řídí katechetickou činnost v diecézi (srov. VDK, čl. 265).

Význam rodiny pro uvedení dětí do křesťanské víry

37. Rodiče jsou prvními a hlavními vychovateli dětí. Ve svátosti manželství k tomu dostávají milost a odpovědnost. Prostředí funkční rodiny má předpoklady být nejúčinnějším formačním prostředím (srov. čl. 18). V rodině působí jako účinný výchovný „nástroj“ osobnost rodičů a vše, co z ní vyzařuje, dále jejich vlastní příklad a svědectví o přirozených lidských hodnotách

34 Toto téma rozvádí dokument *Svědectví katolického laika ve škole o o víře* (1982). ČBK, 2003.

a hodnotách víry, které rodiče vyznávají a žijí.³⁵ Rodina je též chápána jako „domácí církev“, a proto se v ní mají zrcadlit různé aspekty nebo funkce vnitřního života církve včetně katecheze, jejíž předností je, že předává evangelium v souvislosti s hlubokými lidskými hodnotami (srov. VKD, čl. 255). Rodinná katecheze předchází, doprovází a obohacuje každou jinou formu katecheze (CT, čl. 68). O její podpoře viz čl. 52.

Organizace na úrovni farnosti a katolické školy

38. **Ve farnostech** jsou za nabídku katecheze a náboženského vzdělávání zodpovědní duchovní správci farnosti (CIC, kán. 773nn), kteří spolupracují při zajištění těchto úkolů s dalšími osobami, které byly do farnosti ustanoveny k pastorační službě diecézním biskupem, a s laiky, za jejichž vyhledávání a oslovení je zodpovědný duchovní správce farnosti (srov. CIC, kán. 776; VKD, čl. 219).
39. Ke zvýšení účinnosti zmíněné nabídky lze využít nástrojů, jako je pastorační plán, plán evangelizace a katechetický projekt farnosti. Má-li farnost pastorační plán, musí být jeho součástí také **katechetický projekt farnosti** (srov. VDK, čl. 59, 225). Naléhavá potřeba evangelizace v naší zemi vyžaduje, aby katechetický projekt farnosti nepostrádal misijního ducha a představoval systematickou nabídku katecheze a náboženského vzdělávání pro věřící a různé formy prvního hlásání pro hledající, kteří ve farnosti žijí a u nichž lze předpokládat jejich zájem. Součástí katechetického projektu jsou různé formy katecheze a vzdělávání pro předpokládané skupiny účastníků (srov. ŽaP, čl. 206–210). Katechetický projekt obsahuje též rozdělení rolí mezi duchovním správcem, dalšími kněžími a jáhny ve farnosti, pastoračními asistenty, jednotlivými katechety apod. Rozsah nabízených typů katecheze a náboženského vzdělávání se řídí účelem, „poptávkou“ a možnostmi farnosti. Plán evangelizace může shrnovat nabídku aktivit pro místa, kde je možné nabídnout lidem poznání křesťanství

35 Srov. GE, čl. 3; VKD, čl. 226–227.

(farnost, školy, sociální zařízení, široká veřejnost). Na těchto činnostech se podílejí zpravidla i katecheté (srov. VDK, čl. 232).

40. **Možnými skupinami účastníků** katecheze a náboženského vzdělávání ve farnostech jsou zpravidla homogenní skupiny, které vznikají na základě společného věku, intelektu, životních zájmů, tempa či hodnot. Farnost je obvykle vícegenerační a sociálně pestré společenství, a proto se různé typy katechetické činnosti vždy nějakým způsobem dotýkají všech generací. Jedná se o věkově mezigenerační vztahy (v rámci rodiny) a sociální mezigenerační vztahy (kněží - farníci; děti - učitelé apod.). Tato skutečnost by měla napomáhat vnímání farnosti jako společenství, které je spoluzodpovědné za všechny své členy včetně kněze i za hledající a dosud neoslovené (srov. čl. 30); a také za rozvíjení různých hodnot a schopností, které jednotlivé vztahy umožňují. V této souvislosti je na místě zabývat se **mezigeneračními katechetickými programy** (srov. VDK, čl. 188).
41. Působení církve ve všech typech škol je neopominutelnou součástí poslání i církve v České republice. Za nabídku **výuky náboženství ve veřejných školách** je odpovědný duchovní správce farnosti. Tato výuka má z pohledu římskokatolické církve konfesní ráz. Podmínky k zavedení výuky náboženství ve veřejné škole a nároky na kvalifikaci učitele náboženství stanovuje státní legislativa.³⁶ V jejím plánování je třeba vzít v úvahu změny, které do našeho školství vnesla kurikulární reforma uváděná do praxe od roku 2004.³⁷ Vedle výuky náboženství je

36 Právo církve vyučovat náboženství ve školách vyplývá z ustanovení § 7 odst. 1 písm. a) zák. č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, ve znění pozdějších předpisů. Podmínky výuky náboženství ve školách upravuje § 15 zákona č. 561/2004 Sb., školského zákona, ve znění pozdějších předpisů. O konkrétní realizaci výuky náboženství rozhoduje ředitel školy. Odbornou kvalifikaci učitelů náboženství ve školách stanovuje § 14 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů.

37 Obsah a pojetí výuky náboženství ve škole musí odpovídat poslání školy (srov. VDK, čl. 74). Obsah výuky náboženství, pokud má statut nepovinného předmětu, je součástí školního vzdělávacího programu školy (dále ŠVP), pro který musí učitel doručit řediteli školy odpovídající podklady. Konzultace poskytuje diecézní katechetické středisko/centrum. V případě, že má výuka náboženství statut zájmového útvaru, řídí se pravidly školy.

žádoucí nabídnout škole i jiné formy náboženského vzdělávání (viz také čl. 23).

42. **Školy zřízené katolickou církví** mají být prostředím, kde se „skutečně zakouší církev“. To lze uskutečnit jen tehdy, když se škola „organicky začlení do pastorační křesťanské obce“.³⁸ S tímto posláním souvisí ustanovení tzv. školního kaplana, který patří k pedagogickému sboru školy, podílí se na jeho poslání a úkolech a zároveň zajišťuje zpracování pastoračního plánu školy a zorganizování náboženské výchovy žáků, a to v intencích poslání školy a jejího výchovného projektu.³⁹ Součástí pastoračního plánu školy je katechetická nabídka žákům⁴⁰ a vhodná nabídka učitelům školy. Organizace náboženské výchovy v katolické škole se řídí diecézní směrnicí; konkrétní forma výuky je součástí školního vzdělávacího programu.⁴¹ V případě, že je zavedena konfesní výuka náboženství jako povinný nebo volitelný předmět pro všechny žáky, schvaluje jeho vzdělávací program také orgán biskupství pověřený k tomuto úkolu diecézním biskupem. Učitelé náboženství a katecheté působící ve škole musí mít kanonickou misi (viz čl. 31). Činnost učitelů náboženství je kontrolována pověřeným pracovníkem výše zmíněného orgánu biskupství (viz také čl. 47).
43. Farnost předává každoročně statistická data o své katechetické činnosti a náboženském vzdělávání pověřenému orgánu biskupství. Ten je povinen předat vybraná data Katechetické sekci ČBK za účelem jejich zpracování na národní úrovni.

38 Srov. *Katolická škola na prahu třetího tisíciletí* (1997). ČBK, 1999, čl. 12.

39 Srov. např. *Náboženský rozměr výchovy v katolické škole* (1988). ČBK, 1994, čl. 34, 45, 70 aj.

40 Katechetická nabídka je určena věřícím žákům katolické školy a žadatelům o iniciační svátosti. Zahrnuje např. iniciační katechezi zaměřenou na žadatele o iniciační svátosti a katechezi ve společenství věřících.

41 Diecézní směrnice má řešit organizaci náboženské výchovy a vzdělávání ve škole. Konkrétní možnosti uvádí dokument druhé úrovně pro školy zřízené římskokatolickou církví (srov. úvod Dokumentu).

Koordinace na diecézní a mezidiecézní úrovni

44. Katecheze a náboženské vzdělávání ve farnosti má být koordinováno a podporováno diecézními katechetickými středisky/centry. K jejich základním úkolům v českých a moravských diecézích patří:
- zpracování diecézního katechetického projektu, který je součástí diecézního pastoračního plánu, a zajišťování metodické podpory k jeho realizaci ve farnostech a ve školách (VDK, čl. 274-275);
 - zpracování plánu vzdělávání a formace všech, kteří jsou pověřeni katechetickou službou a náboženským vzděláváním, a jeho realizace (VDK, čl. 233-238; viz také čl. 45);
 - zpracování návrhu diecézních směrnic pro oblast katecheze a náboženského vzdělávání;
 - tvorba, inovace, recenze a konzultace metodických materiálů a pomůcek pro všechny typy katechetické a evangelizační činnosti, jež jsou předmětem tohoto Dokumentu (srov. s II.2 a zejména s částí III.);
 - evidence katechetické činnosti;
 - mezidiecézní spolupráce zejména v oblasti vzdělávání a formace katechetů a tvorby metodických materiálů a pomůcek.
45. Katecheze a náboženské vzdělávání ve farnostech se týká všech věkových a sociálních skupin, a proto zpravidla na farní úrovni úzce spolupracují všichni, kdo se nějakým způsobem podílejí na službách v rámci pastorače a evangelizace ve farnosti. Je žádoucí, aby za účelem jednotného působení docházelo k **úzké spolupráci i na diecézní úrovni**, a to mezi katechetickým centrem/střediskem, diecézním centrem pro mládež, pro rodiny a pro seniory, diecézní Charitou apod., a to ve všech oblastech katechetické činnosti (viz část II.2). Tato spolupráce se týká i **vikariátní/děkanátní úrovně**. Konkrétní způsoby a oblasti spolupráce mohou být součástí pastoračního plánu diecéze (srov. VKD, čl. 278).

46. Katecheze a náboženské vzdělávání **ve školách zřízených katolickou církví** jsou na diecézní úrovni podporovány a koordinovány orgánem k tomu určeným diecézním biskupem. Tímto orgánem může být pracoviště zabývající se plněním úkolů vyplývajících z funkce zřizovatele církevních škol, nebo katechetické středisko/centrum.⁴² S ohledem na děti, které jsou zároveň i adresáty katecheze a náboženského vzdělávání ve farnosti (současně nebo v jiném časovém období), musí docházet ke spolupráci mezi uvedenými orgány v oblasti utváření koncepce, metodického zázemí a hospitační činnosti výuky náboženství. Organizace spolupráce na národní úrovni je v kompetenci Sekce církevního školství ČBK.
47. Obnova katecheze a náboženského vzdělávání v české a moravské církevní provincii je úkolem, který přesahuje možnosti pastoračních pracovníků vyčleněných pro tuto oblast, proto je žádoucí také mezidiecézní spolupráce. Orgánem pro mezidiecézní spolupráci je **Katechetická sekce ČBK**, k jejímž úkolům patří monitorovat, iniciovat a vytvářet podmínky pro mezidiecézní spolupráci v oblasti katecheze a náboženského vzdělávání a její koordinace. KS ČBK plní též úkoly zadané ČBK, které přesahují možnosti jednotlivých diecézí.⁴³ K těmto úkolům nově patří také zajišťování vydání a aktualizace standardů pro trvalé vzdělávání a formaci katechetů a učitelů náboženství.
48. Katechetická sekce ČBK úzce spolupracuje a koordinuje svoji činnost se Sekcí církevního školství ČBK, jejíž úkoly jsou obdobné vzhledem ke školám a školským zařízením zřízeným subjekty katolické církve v České republice. Dále spolupracuje v oblasti katecheze a náboženského vzdělávání s Národním centrem pro rodinu, se Sekcí pro mládež ČBK, s těmi, kdo jsou zodpovědní za pastorační studentů vysokých škol, a s dalšími osobami pověřenými kategoriální pastorační.

42 Je žádoucí přihlédnout k tomu, zda má příslušné pracoviště kompetentní pracovníky pro katechetickou činnost (srov. s částí II.3, zejména s čl. 31 a 33).

43 Podrobněji viz VDK, čl. 296. Viz také *Organizační řád GS ČBK*. ČBK, 2009, čl. III, písm. G.

III. ČÁST: SMĚRNICE PRO KATECHEZI A NÁBOŽENSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ

III.1 Katecheze a náboženské vzdělávání pro dospělé

49. „**Katechezi s dospělými**, která se obrací na lidi schopné učinit odpovědné rozhodnutí a zachovat mu věrnost, je třeba považovat za **hlavní formu katecheze**, které jsou všechny ostatní podřízeny, i když nejsou méně důležité.“⁴⁴ Z toho vyplývá potřeba jednak rozvíjet katechetické programy pro dospělé přizpůsobené věku, stavu a sociální situaci katechizovaných; jednak pozvat dospělé k účasti a k vytváření programů pro ostatní generace, neboť právě oni jsou schopni nejlépe chápat potřebu mezigeneračních vztahů (srov. také s čl. 40).
50. **Katecheze s dospělými** může mít charakter iniciační, trvalé nebo příležitostné katecheze. Její účel i obsah úzce souvisí s konkrétním typem této katecheze (viz část II.2). Specifikem katecheze s dospělými je často vysoká náročnost účastníků⁴⁵, která vyžaduje kvalifikovanou a pečlivou přípravu katechety, jeho schopnost vést dialog a zapojovat dospělé účastníky do přípravy programů. Jakákoli forma náboženského vzdělávání a katecheze s dospělými musí zásadně směřovat k přímé či nepřímé službě ve prospěch bližních. Pouhé „sebevzdělávání“ na způsob „aktivního využití času“ je nedostatečné (srov. EG, čl. 176nn).

44 VDK, čl. 59. Srov. také CT, čl. 43, 46; VDK, čl. 26, 29; v čl. 171 je zdůvodněno, proč je třeba vycházet z katecheze s dospělými a v jejím světle orientovat katechetickou službu pro ostatní období života.

45 Ta je dána různými očekáváními a často i různorodostí co do věku, vzdělání, vědomostí o křesťanství a způsobu života z víry. Dospělý člověk zpravidla „nemá čas“ a očekává, že čas, který věnuje nějakému počínání „navíc“, stráví smysluplně.

51. **Náboženské vzdělávání pro dospělé** může mít charakter první evangelizace (viz čl. 22-23) nebo také teologického vzdělávání na vysokých školách, v univerzitách tzv. třetího věku, kurzech teologie apod. Ve farnostech se může jednat o pravidelné či příležitostně organizované přednášky nebo přednáškové cykly, diskuzní pořady aj. Na rozdíl od trvalé katecheze, která má systematický a formační charakter, je náboženské vzdělávání pro dospělé určeno k doplňování nebo prohlubování znalostí o křesťanství a o jiných náboženstvích, k porozumění obsahu křesťanské nauky a k poučení o oblastech, které jsou pro věřící aktuální (např. bioetika).
52. Zvláštní kategorii katecheze s dospělými tvoří podpora rodičů a prarodičů ke katechezi jejich dětí v rodině. Vyžaduje nejen pozornost duchovních správců, ale i vypracovávání vhodných pomůcek, v nichž bude zvláště dbáno na ukázání souvislosti mezi lidským a náboženským rozměrem výchovy (srov. VDK, čl. 226–227, a také čl. 37).

III.2 Křesťanská iniciace a katechumenát

53. Iniciační katecheze má pro život církve i jedince v církvi zásadní význam (srov. CT, čl. 13, VDK, čl. 64 a 65; viz také čl. 24–27). K hlavním výzvám pro naši církev patří podpora obnovy katechumenátu (zejména jeho autentické náplně a průběhu). Katechumenát se týká jak dospělých, tak dětí ve školním věku a mladých lidí.⁴⁶ Průběh katechumenátu se řídí Diecézním řádem katechumenátu.⁴⁷ Katechumenátní model katecheze je třeba uplatnit v tzv. přípravách ke všem iniciačním svátostem (srov. čl. 25).
54. **Specifika iniciační katecheze pro všechny skupiny:** člověk vstupuje do niterného vztahu s Bohem prostřednictvím svátosti křtu, na niž je třeba se odkazovat při každém typu přípravy

46 Srov. *Uvedení do křesťanského života*, 5. kap.

47 Srov. CIC, kán. 788, par. 3. Viz také *Uvedení do křesťanského života*, s. 29–30.

k iniciačním svátostem. Katecheze před křtem má „pomáhat k živému, uvědomělému a činnému vyznání víry“, a proto je vždy „uspořádaným a soustavným úvodem do toho, co o sobě Bůh zjevil člověku v Ježíši Kristu...“ (VDK, čl. 67). Iniciační katecheze není určena k výkladu celého obsahu nauky církve. Má však upřednostnit to, co vede k opravdovému vyznání víry na základě poznání Boží lásky k člověku.⁴⁸ Iniciační katecheze zprostředkovává porozumění kérygmatu a uvádí tak její účastníky do Božích tajemství; připravuje je k liturgickému slavení svátostí a zároveň je uvádí do společenství církve. Tomu odpovídají mystagogická, liturgická a socializační složka iniciační katecheze, které musejí být přítomny vedle svědectví víry, naukové a duchovní složky.

55. **Katecheze dětí předcházející prvnímu svatému přijímání** (tzv. „bezprostřední příprava“) zpravidla navazuje na jejich křest v útlém věku a svým charakterem patří ke křesťanské iniciaci (viz čl. 24 a 25). Její obsah a charakter odpovídá katechumenátnímu procesu, přičemž konverze je vyjádřena probuzenou touhou po setkání s Ježíšem v eucharistii. Během této katecheze má katecheta poskytnout dětem čas a prostředí, aby jejich touha mohla dozrát⁴⁹, a uvést je do smyslu slavení těchto svátostí a do života ve společenství církve. Součástí přípravy je též výchova dětí ke kajícímu. Obsah přípravy vychází z kérygmatu a má být způsoben možnostem a potřebám dětí. Pro celý formační proces dětí je nezbytná úzká spolupráce s rodinou, kterou mohou zastupovat též prarodiče a kmotři.⁵⁰ Rodiny by měly být podporovány farním společenstvím a duchovním správcem farnosti. Církev doporučuje, aby bezprostřední příprava k iniciačním svátostem

48 Srov. CT, čl. 30-31; VDK, čl. 111-112.

49 Probuzenou touhu dítěte po setkání s Ježíšem v eucharistii zdůrazňoval jako přednostní kritérium před šířím a hloubkou znalosti křesťanské nauky již dekret *Quam singulari* o častém a časném přijímání dětí vydaný z podnětu papeže Pia X. v roce 1910.

50 Rodinné prostředí je nenahraditelné pro získávání vztahu a návyků, které nelze omezit jen na společná farní setkání. Patří sem každodenní modlitba, výchova svědomí dítěte, naslouchání nebo četba Písma svatého, příprava na mši svatou apod. To vše má účinnost v atmosféře důvěry a lásky, kterou dítě ve věku prvokomunikantů přirozeně očekává a přijímá od rodiny.

nebyla součástí pravidelné výuky náboženství nebo systematické katecheze dětí. Lze je chápat jako vzdálenou přípravu a katechezi, též jako prostor pro další rozvíjení života ze svátostí (srov. CT, čl. 19; srov. také čl. 62). Organizaci bezprostřední přípravy ke svátosti smíření a k prvnímu svatému přijímání a podmínky, za jakých je k ní dítě přijato, určuje diecézní směrnice.

56. **Svátost biřmování** je podle směrnice ČBK možné udělovat pokřtěným věřícím od čtrnáctého roku věku.⁵¹ Příprava k biřmování by podle katechumenátního modelu měla obsahovat tolik etap, kolik je zapotřebí vzhledem k jejím účastníkům. Bezprostřední příprava zahrnuje liturgicko-katechetickou formaci zaměřenou: na prohloubení poznání velikonočního tajemství (kérygmatu); na pomoc Ducha Svatého v životě podle křestního povolání a přijatých pokladů církve (Vyznání víry a modlitby Otče náš); na porozumění liturgickým obřadům při slavení svátosti biřmování; na výchovu ke kajícímu; na obnovu života ze svátostí smíření a eucharistie, které vedou k prohloubení života ve společenství církve a k přijetí podílu na uskutečňování jejího poslání. Vrcholem křesťanské iniciace je přijímání eucharistie; proto u těch, kteří přijali eucharistii již jako děti, je na místě uvedení do mystagogie mše svaté, která jim mohla zůstat neznámá.

III.3 Katecheze a náboženská výchova dětí v předškolním věku

57. **Rodina nebo křesťanská mateřská škola** podporují náboženskou výchovu dítěte rozvíjením lidských hodnot, které jsou důležitým předpokladem pro následnou křesťanskou výchovu (viz také čl. 37 a 53). Rodina je přirozeným prostředím k výchově víry dětí od prvních okamžiků jejich života. Křesťanská mateřská škola může nabídnout po dohodě s rodiči katechezi dětí. Katecheze v období tří až šesti let věku má odpovídat na potřebu dítěte objevovat Boha jako Lásku mateřského typu, pečující o nás. Katechetická setkání pro děti v předškolním věku a jejich

51 Srov. Pokyny pro udělování svátostí (ČMS BK ČSFR 5-17/10. - 11. 10. 1990).

rodiče vedená katechetou mají **výchovný význam** v utváření správného obrazu Boha a vztahu dítěte k němu, na jehož základě dítě rozvíjí lidské hodnoty jako je důvěra, nezištnost, darování sebe sama, prosba a radostná účast, které tvoří základ života z víry. Katecheze v předškolním věku má význam i pro socializaci dětí do společenství církve. Na straně rodičů může probudit zájem o prohloubení vlastního života z víry a o vlastní sebevzdělání v oblasti křesťanské výchovy dětí. Pro děti předškolního věku není vhodné organizovat „výuku náboženství“. Neodpovídá to potřebám ani schopnostem dětí.

58. **Obsah katecheze dětí předškolního věku** je založen na výchově dětí k modlitbě, uvádění do Písma svatého a na liturgické výchově (VDK, čl. 178). Katecheta pomáhá dítěti objevovat „znamení“, kterými biblické texty a liturgické úkony vypovídají o Bohu. Porozumění liturgickým znamením pomáhá dětem k vědomé účasti na mši svaté a k posilování pocitu sounáležitosti s ostatními věřícími při slavení nedělní liturgie. Přizpůsobení liturgického slavení dětem se řídí *Direktoriem pro mše s dětmi*.⁵²

III.4 Katecheze dětí školního věku, výuka náboženství a služba školy

59. Děti školního věku, zejména toho mladšího, jsou v současné době nejpočetnější skupinou, která se účastní výuky náboženství ve škole nebo ve farnosti, zčásti také systematické katecheze ve farnosti. Prvním úkolem, který obnova katecheze a náboženského vzdělávání předpokládá, je **rozlišovat tyto dvě formy** zejména co do účelu a cílů (viz čl. 16 a 17).⁵³
60. **Systematická katecheze dětí** je vhodnou volbou pro skupiny, které se scházejí ve farnosti a jsou tvořeny převážně dětmi z křesťanských rodin. Podle jejich věku a předchozí výchovy bude mít

52 Srov. *Direktorium pro mše s dětmi* (1973). Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1992.

53 Podrobněji bude rozpracováno pro věkovou skupinu dětí v dokumentu druhé úrovně.

tato katecheze spíše charakter iniciační, později trvalé katecheze. Pro její účel a obsah tedy platí zásady uvedené v čl. 16, tzn. že tato katecheze slouží výchově k životu z víry a zahrnuje biblickou, liturgickou a mravní výchovu, výchovu k diakonii, životu ve společenství církve a k účasti na jejím misijním poslání (srov. VDK, čl. 85-87).

61. **Ve výuce náboženství** je třeba respektovat vzdělávací a výchovný plán školy a zároveň uskutečnit první hlásání evangelia, i když se to nemusí dít současně (srov. čl. 22, 41, 42).⁵⁴ Obsah náboženského vzdělávání dětí je určen navazujícími dokumenty nižší úrovně (viz úvodní část). O organizaci výuky náboženství viz čl. 41. Věřícím žákům, kteří navštěvují pouze výuku náboženství ve škole s charakterem popsáním v čl. 41, je třeba nabídnout zapojení ve farnosti a zabezpečit podporu jejich výchovy ve víře v křesťanském společenství. Účelem takové katecheze je rozvíjet v dětech dary, které obdržely ve křtu, a vést je postupně k převzetí odpovědnosti za svoji víru, vědomě ji vyjadřovat ve Vyznání víry a modlitbě Otče náš, v životě ze svátostí a v angažovanosti pro Boží království.
62. Slavení první svátosti smíření a prvního svatého přijímání s dětmi má předcházet katecheze iniciačního typu, která je blíže specifikována v čl. 55. Tato katecheze navazuje na výchovu víry dětí v rodině, nebo alespoň na první uvedení do života církve a její víry ve výuce náboženství či farní katechezi dětí (tzv. „vzdálená příprava“). Systematická katecheze dětí má velký význam v etapě mystagogie a v doprovázení dětí v dalším životě z přijatých svátostí ve společenství církve (srov. úkoly katecheze, VDK, čl. 85-86).
63. Specifická je **situace v katolických školách**. Dokumenty univerzální církve o katolické škole požadují, aby byla žákům poskytnuta výchova a výuka, která respektuje a rozvíjí morální a náboženský rozměr jejich osobnosti. To lze uskutečnit důsledným propojením obsahu výuky náboženství s obsahy ostatních

54 Je třeba přihlížet k předchozím zkušenostem dětí s církví a křesťanskou vírou a zázemí dětí v křesťanském prostředí.

předmětů a koncipováním samostatného předmětu.⁵⁵ Úkolem výuky náboženství v katolické škole je zprostředkovat žákům organickým a systematickým způsobem obsah křesťanské víry a identity křesťana a vytvořit jim vhodnou syntézu víry a kultury s cílem přivést je ke svobodnému a zodpovědnému postoji vůči víře a náboženství. Má-li být působení školy jednotné, je nezbytné průběžně propojovat obsahy předmětů, které souvisejí s křesťanstvím, s jejich podáním ve výuce náboženství; to se týká zejména přírodních věd, etiky, všech typů výchov a historie (srov. také čl. 16). O organizaci výuky náboženství a dalších forem služby slova v katolické škole viz čl. 42.

64. **Zvláštní pozornost** zasluhují dospívající ve věku jedenáct až patnáct let. V České republice dochází v tomto věkovém období k výraznému snížení počtu účastníků výuky náboženství ve škole nebo systematické katecheze ve farnostech.⁵⁶ Zkušenost ukazuje, že dospívajícím je nutné nabídnout širší škálu možností, jak se zapojit do života církve, a zároveň připravit nové programy pro jejich náboženské vzdělávání a katechezi s důrazem na uplatnění principů uvedených v čl. 10-15. Vytváření efektivních a pro mladé přijatelných programů vyžaduje spolupráci na diecézní i mezidiecézní úrovni mezi pracovníky katechetických center/středisek, center pro mládež, a také kněží, jáhnů, pastoračních asistentů, katechetů a animátorů z farností.

III.5 Katecheze s mladými lidmi a nabídka náboženského vzdělávání

65. Pro katechezi a náboženské vzdělávání mladých lidí (adolescentů a mladších dospělých) platí na vyšší úrovni totéž co pro dospívající: samotná nabídka vzdělávacích programů a katecheze je

55 Obtížemi situace v náboženské výchově a výuce na církevních školách se nejnověji zabýval *Okružní list č. 520/2009 předsedům biskupských konferencí o výuce náboženství na školách*, který vydala Kongregace pro katolickou výchovu v roce 2009.

56 V České republice nebyl dosud proveden výzkum, o který by bylo možné se opřít při pokusu pojmenovat příčiny této skutečnosti.

pro ně nedostatečná, proto musí mít pastorační práce mladých lidí **rozmanité formy**, které se vzájemně doplňují. Z pohledu vývojové psychologie se mladí lidé nacházejí v období, kdy osobnostně vyžívají a chtějí být považováni za dospělé. Proto platí pro jejich katechezi a náboženské vzdělávání podobná specifika jako je tomu u dospělých (viz čl. 50–51). Důsledně je třeba zachovávat všechny principy uvedené v čl. 10–15. Významnou formou je v tomto ohledu pozvání mladých lidí ke spolupráci na evangelizaci jejich vrstevníků ve službě animátorů. Služba animátora musí být spojena s jejich formací a doprovázením.

66. **Místem katecheze a náboženského vzdělávání mladých lidí** nemusí být vždy farnost. Jednak proto, že například studují a pracují v jiném místě, nebo také proto, že zde není naplněna jejich potřeba žít a sdílet víru ve společenství či důvěřovat těm, kteří je uvádějí do hloubky křesťanské víry a se kterými mohou sdílet zkušenost víry. S tím souvisí potřeba podporovat působení hnutí, řeholních společností, církevních institucí a křesťanských iniciativ určených pro mladé lidi, které působí v duchu poslání církve a mohou jim poskytovat katechezi a náboženské vzdělávání v rámci svých programů. Koordinační a podpůrnou úlohu v tom mají diecézní centra pro mládež, jejichž činnost je koordinována a podporována Sekcí pro mládež ČBK⁵⁷. Viz také čl. 44 a 48 o koordinaci diecézních a národních katechetických projektů.
67. Významnou příležitostí ke katechezi je **příprava k biřmování**, která je iniciačního typu. Může být důležitým impulzem pro mladé, avšak není vhodné jí nahrazovat dosud scházející systematickou výchovu ve víře. V takovém případě je třeba postupovat dle katechumenátního modelu a nabídnout zájemcům o biřmování nejprve období prekatechumenátu (srov. čl. 23, 53, 56).

57 Úkoly a kompetence Sekce pro mládež ČBK pro tuto oblast konkretizuje *Pastorační plán Sekce pro mládež ČBK*. ČBK, 2002, zvl. s. 21–22.

IV. ZÁVĚREČNÉ USTANOVENÍ

Oblasti spojené s katechezí a náboženským vzděláváním, které tento Dokument neřeší, jsou v kompetenci diecézních biskupů.

Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice schválilo 101. plenární zasedání ČBK, konané ve dnech 21.–22. 4. 2015, s platností a účinností od 1. 9. 2015.

POUŽITÉ ZKRATKY:

CIC	Kodex kanonického práva
CiV	Caritas in veritate
CT	Catechesi tradendae
ČBK	Česká biskupská konference
DCE	Deus caritas est
DV	Dei Verbum
EG	Evangelii gaudium
EN	Evangelii nuntiandi
GS	Gaudium et spes
GE	Gravissimum educationis
LF	Lumen fidei
LG	Lumen gentium
KS ČBK	Katechetická sekce ČBK
RH	Redemptor hominis
RVP	Rámcový vzdělávací program
SC	Sacramentum caritatis
ŠVP	Školní vzdělávací program
VDK	Všeobecné direktorium pro katechizaci
ŽaP	Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě